

KÜLTÜR VE MİRAS

Destan ve Yazıtlarda Türkler

Asya Hun Devleti

- Orta Asya'dan göç etmeyip kalan Türkler tarafından kurulmuştur.
  - Çinliler bu dönemde Türk akınlarına karşı koymak için Çin Seddi'ni yapmışlardır.
  - Metehan döneminde Çinlilerle mücadele edilmiş, ülke en geniş sınırlarına ulaştırılmıştır.
  - Orduyu onluk sisteme göre gruplamıştır (onbaşı, yüzbaşı, binbaşı gibi).
  - Oğuz Kağan Destanı önemli destanlarından biridir.
- Hunlar
- Kuzey Hun → Güney Hun
- Çin entrikaları ve veraset sistemi (devlet hanedanının ortak malıydı) yüzünden önce ikiye ayrıldılar, daha sonra da Çin tarafından ortadan kaldırıldılar.

Göktürk Devleti

- Çin baskısından kurtulan Türkler iç karışıklıklardan yararlanarak bağımsız oldular. Göktürklerin bu yılları Ergenekon Destanı'nın konusu olmuştur. İpek yoluna hakim olmuşlardır. Zamanla Çin hakimiyetine girerek bağımsızlıklarını kaybetmişlerdir.
  - Orhun Kitabeleri bu dönemde yapıldı.
  - Bilge Kaan en parlak dönemiydi.
  - İlk kez Türk adını taşıyan devlet kurmuşlardır.
- II. Göktürk Devleti (Kutluk Devleti)
- Hükümdar Bilge Kağan en parlak dönemiydi. Tonyukuk vezir, Kül Tigin ordu komutanıydı. En eski yazılı Türk belgeleri olan Orhun Kitabeleri bu dönemde yazılmıştır.

Uygur Devleti

- Yerleşik yaşama geçen ilk Türk topluluğudur.
- Türeyiş ve Göç Destanı önemli destanlarından biridir.
- Uygur alfabesini oluşturdu.
- Mani dinini benimsediler. Bu dine et yemek ve insan öldürmek yasak olduğu için savaşçı özelliklerini zamanla kaybettiler.

Orhun Abideleri

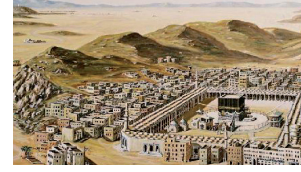

Çin Seddi

İslamiyet'in Doğuşu ve Değişim

Hz. Muhammed Dönemi

- İslamiyet öncesi Arap Yarımadası'nda cahiliye dönemi vardı.
- İlk vahiy 610 yılında Hira Mağarası'nda geldi.
- Hicret (622) Mekkeden Medineye göç etmişlerdir.
- Bedir Savaşı (624) Müslümanlar savaşı kazanmıştır.
- Uhud Savaşı (625) Müslümanlar savaşı kaybetmiştir.
- Hendek Savaşı
- Mekke'nin Fethi
- Veda Hutbesi

Dört Halife Dönemi (632-661)

- Hiz. Ebubekir:** Kuran-ı Kerim kitap haline getirildi. Arabistan'da dini ve siyasi birlik yeniden sağlandı.
- Hiz. Ömer:** Hicri takvim kullanılmaya başlandı. Divan teşkilatı kuruldu.
- Hiz. Osman:** Kuran-ı Kerim çoğaltıldı.
- Hiz. Ali:** İç karışıklıklar yoğun olarak yaşandı.

Emeviler Dönemi (661-750)

- Dört Halife döneminden sonra Muaviye halife oldu, Emeviler dönemi başladı.
- Mevali politikası (Arap olmayan Müslümanların ikinci sınıf görülmesi) yıkılışlarını hızlandırdı.
- İmparatorluk çok geniş sınırlara ulaştı.
- Muaviye'den sonra halifelik, babadan oğula geçerek saltanata dönüştü.

Abbassiler Dönemi (750-1258)

- Emeviler döneminde görülen Mevali politikası terk edildi. Irkçılık sona erdi. Din kardeşliği önem kazanmıştır.
- Bu dönemde Türkler kitleler halinde İslamiyeti kabul etmiş ve önemli görevlere getirilmişlerdir.
- Türkler için Samarra şehrini kurdular (Türklerin askeri yeteneğinden yararlanmışlardır).

İslamiyet ve Türkler

Türklerin İslamiyet'i Kabul Etmesinde;

- Tek tanrı inancı,
- Ahiret inancı,
- Kurban inancının benzerlik göstermesi etkilidir.
- Talas Savaşı'ndan sonra Türkler İslamiyeti kabul etmeye başladılar.

Karahanlı Devleti (840 - 1212)

- İlk Müslüman Türk devletidir.
- Karluğ, Yağma, Çiğil Türkleri tarafından Orta Asya'da kurulmuştur.
- Bilge Kül Kadir Han kurucusudur.
- Yöneticisi ve halkı Türktür.

Gazne Devleti (963 - 1186)

- Alp Tekin tarafından Gazne'de kuruldu.
- Sultan Mahmut en parlak dönemidir. (Sultan unvanını kullanan ilk hükümdar).
- Hindistan'a 17 sefer düzenlemiştir. (Hindistan'ın zenginliği ülkesine gelmiş, İslamiyeti de Hindistan'a kadar yaymıştır).
- Dandanakan Savaşı sonrası dağılmaya başladılar.

Dandanakan Savaşı

1040

Büyük Selçuklu Devleti (1037 - 1157)

- Dandanakan Savaşı sonucunda resmen kurulmuştur.
- Devletin resmi kurucusu Tuğrul Bey,
- İslamiyetin yayılması ve korunması için birçok girişimde bulunmuştur (Abbasi Halifesi tarafından doğunun ve batının sultanı unvanı verilmiştir).
- Melik Şah → devletin en parlak dönemidir.

Eserler

- Kutudgu Bilig
- Yusuf Has Hacip
- Divan-i Lügat'it Türk Kaşgarlı Mahmud
- Atabetü'l Hakayık Edib Ahmed
- Divân-ı Hikmet Hoca Ahmed Yesevi

Yeni Yurt Anadolu

Neden Anadolu'ya Gelmek İstediler?

- Türkler yaşadıkları Horasan bölgesinde diğer kavimler tarafından rahatsız edilmişlerdir.
- İklim ılıman ve yaşamaya elverişli
- Su kaynakları bakımından zengin
- Hayvanlar için otlaklar bol
- Ticaret yolları üzerinde bulunması
- Anadolu'da güçlü devletin olmaması.

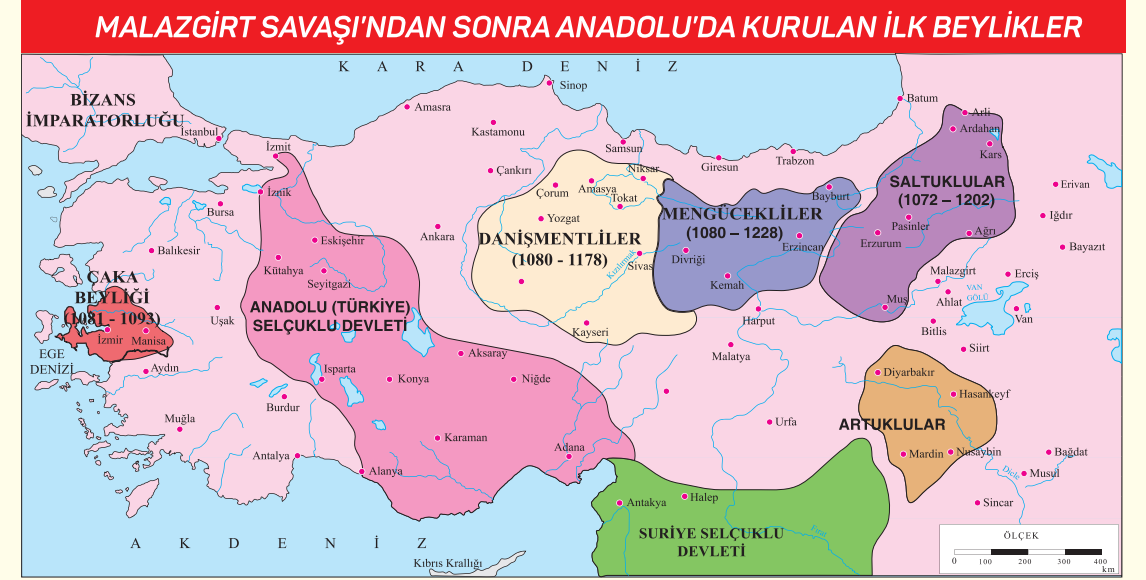
- Türk akıncılar Çağrı Bey komutasında Kafkasya üzerinden Doğu Anadolu Bölgesi'ne kadar ilerlemişlerdir. Burada önlerine çıkan Bizans kuvvetlerini yenmişlerdir. O dönemde Anadolu'da güçlü merkezi bir devletin olmaması Türkler için avantajdı. Anadolu'ya Türk akınları yoğun bir şekilde devam etmiştir.

- Büyük Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey Anadolu'ya güçlü bir ordu göndermiştir. Bizans ordusu ile Türkler Erzurum yakınlarındaki Pasinler ovasında savaşmışlardır.
- Selçuklu Devleti savaşı kazanmıştır.
- Pasinler savaşından sonra Türkler gruplar halinde Anadolu'nun içlerine ilerlemeye başladılar.
- Anadolu'nun kapıları Türklere aralanmıştır.

- Bizans Türklerin Anadolu'ya ilerleyişini durdurmak istiyordu.
- Romen Diyojen komutasındaki Bizans ordusu ile Alparslan komutasındaki Selçuklu ordusu Malazgirt ovasında savaşmışlardır.
- Bizans ordusu büyük bir yenilgiye uğramıştır.
- Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır.
- Anadolu'da ilk Türk Beylikleri kurulmaya başlamıştır.

Saltuklular: Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliğidir. Merkez Bu Beylikler, Erzurum.

Danişmentliler: İlk beyliklerin en büyük olanıdır. Merkez Sivas. Anadolu'daki ilk medreseyi kurdular.

Mengücekliler: Merkez Erzincan ve çevresi.

Artuklular: Merkez Mardin ve çevresi. Artuk Bey tarafından kurulmuştur. Güney Doğu Anadolu'da pek çok köprü yapmalarıyla ünlüdürler. En son yıkılan beyliktir.

Çaka Beyliği: Merkez İzmir ve çevresidir. Denizcilik faaliyeti gösteren ilk beyliktir.

- Malazgirt Savaşı sonrasında kurulmuşlardır.
- Haçlı ordularıyla mücadele ederek Anadolu'nun Türk yurdu olmasında önemli rol oynamışlardır.
- Türklerin Anadolu'ya yerleşmelerini sağlamışlardır.
- Anadolu'da cami, medrese, kervansaray gibi mimari eserler yaparak Anadolu'ya Türk kültürünün yerleşmesini sağlamışlardır.

Türkiye Selçuklu Devleti'nin Anadolu'daki İzleri

- Selçuklu Devleti Anadolu'da kurulan ilk beylikleri tek bir çatı altında toplayarak güçlü bir devlet kurmuştur. Bu dönemde Anadolu, Türk yurdu haline gelmiştir.
- Türkler Anadolu'ya geldikten sonra köyler ve kasabalar kurarak yerleşik hayata geçmeye başladılar.
- Anadolu'da kervansaraylar, medreseler, hastaneler, camiler kurarak Türk İslam kültürünü Anadolu'ya yerleştirmişlerdir.

- XII. yüzyıldan itibaren Anadolu'daki ticari hayatın canlanması ahilik örgütlerini ortaya çıkarttı. Kurucusu Ahi Evran'dır.
- Ahilik esnaf ve zanaatkarların mesleki kuruluşuydu. Bu teşkilat dinî ve ekonomik özellik taşımaktaydı. Ahiler usta çırak ilişkisi ile çalışırlardı. Böylece hem ticari hayatı canlı tutar hem de şehrin güvenliği sağlanırdı. Ahilikte çok önemli kuralları vardır. Bunlara uymayanlar teşkilattan atılırdı (yalan söylemek gibi).

- Anadolu Selçuklu Devleti Anadolu topraklarında sadece inşa ettikleri mimari eserlerle kalıcılık sağlamamıştır. Dönemin büyük düşünürleri de bu topraklarda yetişmiştir. Günümüzde de önemlerini korumaktadırlar.

Mevlana: Konya'da yaşamıştır. En önemli eseri Mesnevi'dir. Allah ve insan sevgisinden bahsederek Anadolu halkının toprağa ve vatanına bağlılığını arttırmıştır.

Yunus Emre: Anadolu'da millî edebiyatın doğmasının en önemli öncüsüdür. Şiirlerinde yalın bir Türkçe kullanmıştır. "Divan" ve "Risalet'ün Nushhiye" önemli eserleridir. Hoşgörü ve insan sevgisini vurgulamıştır.

Hacı Bektaş-ı Veli: Bektaşilik tarikatının kurucusudur. En önemli eseri Makalat'tır. Türkçenin önemini vurgulamıştır. Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli bir yeri vardır.

Mevlâna

Yunus Emre

Hacı Bektaş-ı Veli

Tarihi Ticaret Yolları

- Anadolu tarih boyu jeopolitik konumunun öneminden dolayı ticaret yollarının geçtiği bir merkez konumunda olmuştur.
- Tarihteki en önemli ticaret yolları Baharat ve İpek Yolu'dur.

Baharat Yolu: Baharat günümüzden yüzyıllar öncesinde Doğu ülkelerinde kullanılıyordu. Orta Çağ Avrupa'sında soyluların sofralarına ulaşınca önemli bir ürün oldu. Pahalı olduğu için sadece soylular tüketebiliyordu.

İpek Yolu: Çin'den başlayıp Avrupa'ya kadar uzanan ticaret yoludur. Doğunun kaliteli ipek ve baharatları kervanlarla Avrupa'nın içine kadar ulaşıyordu.

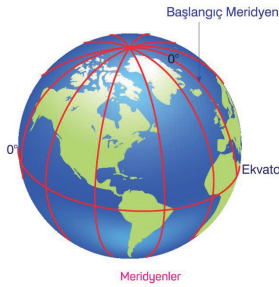
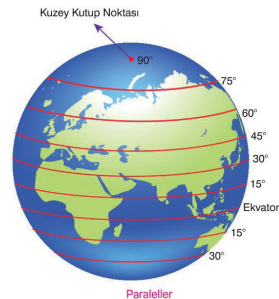
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER

Ekvator: Dünya'yı tam ortasından ortadan ikiye ayırdığı varsayılan dairedir. Ekvator Dünya'yı kuzey ve güney olmak üzere iki eşit yarımküreye ayırır.

Paralel: Ekvatora paralel olarak uzanan dairelerdir. Paralel dairelerinin başlangıç yeri olan Ekvator 0 numaralı paralel dairesini oluşturur.

- Birer derece aralıklarla geçer.
- Her bir paralelin arasındaki uzaklık 111 km'dir.
- Ekvatora doğru çevre uzunlukları genişler.

Meridyen: Kutup noktalarını birleştiren yarım çembere meridyen denir. 180 adet Doğu, 180 adet Batı meridyeni vardır. Londra'daki Grenwech'ten geçen meridyen başlangıç noktasıdır.

Coğrafi Konum

Dünya üzerindeki herhangi bir noktanın bulunduğu yere **coğrafi konum** denir.

A. Matematiksel Konum(Mutlak)

Dünya üzerindeki herhangi bir yerin ekvatora, başlangıç meridyenlerine olan uzaklığına denir.

Türkiye'nin Matematiksel Konumu

- Türkiye Kuzey Yarımküre'de, 36-42 Kuzey paralelleri ile, 26-45 derece Doğu meridyenleri arasında yer alır.
- Kuzey Yarımküre'de ılıman iklim kuşağındadır.
- Güneş ışınları hiçbir zaman dik açıyla gelmez.
- Güneyden kuzeye doğru sıcaklık değerleri azalır.

Türkiye'nin mutlak konumu (Matematiksel)

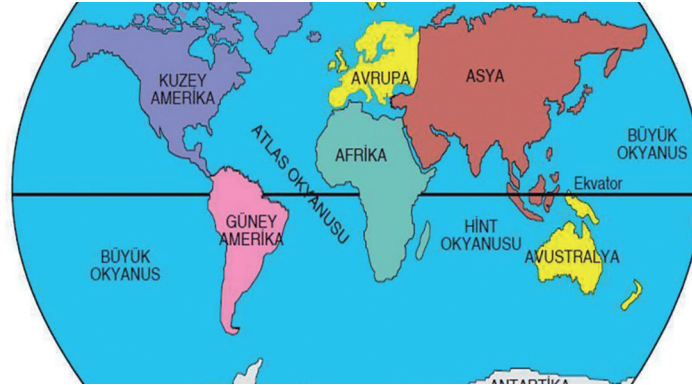
B. Özel Konum

Dünya üzerindeki bir yerin kıtalara, kentlere, okyanuslara olan uzaklığına özel konum denir.

Türkiye'nin Özel Konumu

- Türkiye Asya ve Avrupa kıtaları arasında yer alır.
- Yükselti batıdan doğuya gidildikçe artar.
- Zengin petrol yataklarına komşudur.
- İstanbul ve Çanakkale Boğazları'na sahiptir.
- Zengin yer altı kaynaklarına ve iklim çeşitliliğine sahiptir.

Kıtalar: Yeryüzündeki büyük kara parçalarına kıta denir. Dünyada yedi tane kıta, üç tane de okyanus vardır.

- Dünya'nın %71'i su, %29'u karalarla kaplıdır. Suların da %96'sını okyanuslar oluşturur. Büyük Okyanus, en büyük okyanustur. Diğerleri sırasıyla Atlas Okyanusu ve Hint Okyanusu'dur.

Türkiye'nin Yeryüzü Şekilleri

Dağlar: Çevresindeki karasal alanlardan daha yüksek olan kara kütlelerine verilen addır.

Ova: Çevrelerine göre çukurda kalmış çoğunlukla alüvyonla örtülmüş düz toprak parçalarıdır.

Körfez: Denizin, karanın içine sokulmuş parçasıdır.

Plato: Akarsular tarafından derin parçalanmış düzlüklere dir.

Göl: Dört yanından kapalı, kimi zaman akarsularla da beslenen tatlı ya da tuzlu su örtüsünde denir.

Vadi: Akarsuyun yatağını aşındırarak oluşturduğu yeryüzü şekli.

Türkiye'de Görülen İklim Tipleri

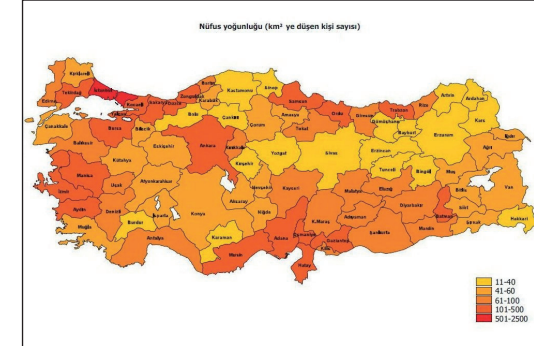
- Türkiye'de Akdeniz, Karasal ve Karadeniz iklimleri görülmektedir.
- Türkiye'de iklim çeşitliliğinin fazla olmasında;

- Enlem
- Dağların kıyıya uzanış yönü
- Üç tarafının denizlerle çevrili olması
- Yükseltinin batıdan doğuya artması

Not: Marmara Bölgesi'nde üç mevsim de görülmektedir. Bu yüzden bölgenin iklim ve bitki örtüsü çeşitliliği çok fazladır.

Ülkemizin Zengikleri Haritada

Türkiye'de Nüfus Yoğunluğu

• Nüfus'un dağılımını doğal ve beşeri (insanların yarattığı) etkenler şekillendirmektedir. (Doğal etkenler iklim, su kaynakları... Beşeri etkenler iş imkânları, turizm gibi...)

Türkiye'de Madencilik

• Yer kabuğunun farklı derinliklerinden çıkarılan, ekonomik değer taşıyan mineral ve elementlere maden denir. Ülkemizde MTA (Maden Tetkik Arama Enstitüsü) arama ve çıkarma işlerini yürütmektedir.

Türkiye'de Yetiştirilen Başlıca Tarım Ürünleri

- Marmara Bölgesi: Buğday, ayçiçeği, tütün, mısır, pirinç
- İç Anadolu Bölgesi: Tahıl, elma, şeker pancarı, patates, nohut
- Ege Bölgesi: Zeytin, üzüm, incir, pamuk, pirinç
- Doğu Anadolu: Tahıllar, şeker pancarı, pamuk, kayısı
- Karadeniz: Mısır, pirinç, çay, fındık, patates, soğan
- Akdeniz: Muz, turuncu, zeytin, üzüm, pirinç
- Güney Doğu Anadolu: Buğday, arpa, pamuk, kırmızı mercimek

Türkiye'de Hayvancılık

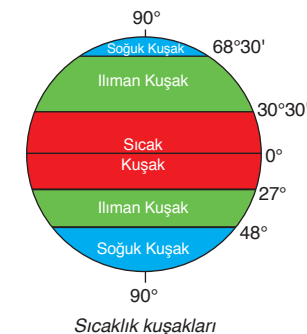
• İpek böcekliği Bursa, arıcılık Muğla, Erzurum, Kars, tiftik keçisi Ankara. Büyükbaş hayvancılık daha çok Doğu Anadolu bölgesinde yapılmaktadır.

Çevremizde Kimler Yaşıyor?

İklim

- Geniş bir coğrafyada uzun yıllar boyunca görülen ortalama hava olaylarına iklim denir.
- Havanın birkaç günlük değişimi ise **hava durumu** olarak adlandırılır.

Dünya'nın farklı yerlerinde farklı iklim çeşitlerinin görülmesi insan hayatlarını farklı çeşitlerde etkilemektedir. İnsanların yeryüzünde dağılımlarını, yiyecek ve giyeceklerini, insanların karakterlerini saç, göz ve ten renklerini, konut tiplerini... etkilemektedir.

Ekvatorial iklim: Ekvator ve çevresinde görülmektedir. Yıl boyunca yaz mevsimi yaşanır, sürekli yağış alır. Çok geniş yağmur ormanları bulunur. Bu bölge insanların ince kıyafet giyip ağaçtan yapıtları evlerde yaşayabilirler.

Muson iklimi: Pakistan, Hindistan, Bangladeş, Çin, Güney Kore, Japonya gibi ülkelerde muson iklimi görülür. Yazlar yağışlı, kışlar ılık ve kuraktır. Yağışlar zaman zaman sel felaketine sebep olmaktadır. Pirinç ve tük ağacı yetişir.

Kutup iklimi: Kutup noktaları ve çevresinde görülür. Yıl boyunca sıcaklık düşüktür. Nüfus çok azdır, yaşamaya elverişli değildir. Bu bölgede yaşayan insanlar kalın giysiler ve kürkler giyer. İglo adı verilen evler yaparlar. Balıkçılık geçim kaynaklarıdır.

Çöl iklimi: Günlük sıcaklık farkları fazladır. Gündüz çok sıcak, geceleri soğuk ve rüzgârlıdır. Belirli bir yağış rejimi yoktur. Çok az yağış alır. Bitki örtüsü seyrek olup yer yer kurak otlar ile kaktüsler görülür.

BİLİM-TEKNOLOJİ-TOPLUM

Sosyal Bilimler

Tarih: Geçmişte yaşanan olayları sebep-sonuç ilişkisi içerisinde yer ve zaman göstererek, objektif olarak inceleyen bilim dalıdır.

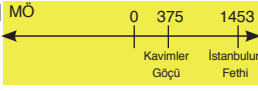
Coğrafya: İnsanlar ve yer ile bunlar arasındaki ilişkiyi neden-sonuç ve dağılım ilkesine göre inceleyen bilimdir.

Arkeoloji: Geçmişte yaşamış medeniyetlere ait, toprak ve su altında kalan her türlü kalıntıyı inceleyen bilim dalıdır.

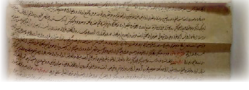
Kronoloji: Olayların tarihsel sıralamasını yapan bilim dalıdır. Zaman bilimidir.

Nüsmatik: Tarihte farklı toplumların kullandıkları paraları inceler.

Diplomatik: Siyasal belgelerin, antlaşmaların incelenmesinde yararlanılan bilim dalıdır.

Antropoloji: İnsan soylarını ve insanların toplumsal yapılarını inceleyen bilim dalıdır.

Etnografya: Toplumların yaşayış, gelenek ve göreneklerini inceler.

Paleografya: Eski toplumlara ait yazıların okunması ve incelenmesi ile ilgilenen bilim dalıdır.

Emek bir hazinedir.

Buluş sahibinin ürünün belirli bir süre üretebilme satabilme veya ithal edebilme hakkına **patent** denir. Ülkemizde patent verme yetkisi Türk Patent Enstitüsüne aittir. Basılı yayınların orijinalliği bandrol ile kanıtlanır. Korsan ürünlerde bandrol olmaz.

Kişinin her türlü fikri, emeği ile meydana getirdiği ürünler üzerindeki hukuki haklara **teelif hakkı** denir. Sembol ©

Oluşturulan yeni bir eser ya da buluşun patenti ya da teelif hakkı alınmalıdır.

Ülkemizde, Anayasa'nın 64. maddesi ile güvence altına alınmıştır.

Türk Tarih Kurumu(1931) Atatürk kurulmasını istemiştir. Türk tarihinin ilk kaynaklarından, doğru ve tarafsız bir şekilde araştırması amaçlanmıştır.

Türk Dil Kurumu(1932) Atatürk tarafından kurulmuştur. Türk dilinin dünya üzerindeki saygınlığını arttırmak amaçlarındandır.

Ülkemizde Bilim

Üniversite Reformu (1933) çağdaş ve modern tarzda eğitim amaçlanmıştır. İstanbul'da Darülfünun yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur.

Cahit Arf: Ünlü matematikçimiz. Pr. Dr. Aydın Sayılı: Bilim tarihçiliğinin gelişmesinde önemlidir.
Gazi Yaşargil: Ünlü beyin cerrahisi.
Aziz Sancar: 2015 Kimya Nobel Ödülü'nü aldı.

1963'te Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (**TÜBİTAK**) kuruldu. Bilim ve Teknik Dergisi ile Bilim Çocuk dergileri çıkarılmaktadır.

Bilimsel Araştırma Basamakları

5. Rapor Oluşturmak: Yaptığımız araştırmaları yazarak rapora dönüştürmek.

4. Topladığımız Verileri Sınıflandırmak: Kaynaklardan elde ettiğimiz verileri daha önce öne sürdüğümüz varsayım ile karşılaştırırız.

3. Kaynak Taraması: Seçilen konu ile ilgili kitap, dergi, gazete, fotoğraflar; internette bilgi toplanması.

2. Varsayım(Hipotez): Bilimsel olarak henüz kanıtlanmamış ancak bilimsel çalışmalar yapıldığında doğru çıkacağı umulan düşüncelere denir.

1. Konu belirlenir: Her insan kendi yetenek ve ilgi alanlarına göre konu belirlemelidir.

ÜRETİM, DAĞITIM, TÜKETİM

Ekonomik Kaynaklar

Doğal çevreden elde edilen, işlendiğinde gelir getiren varlıklara ekonomik kaynak denir. Toprak, maden, su gibi kaynaklar doğal kaynaklardır.

Topraklarımız

Farklı iklimlerde farklı bitkiler yetişir.

- Çay
- Pamuk
- Zeytin
- Buğday

Sularımız

- Ülkemiz Akdeniz, Karadeniz, Marmara ve Ege denizine kıyısı vardır.
- Balıkçılık: En çok Karadeniz bölgesinde yapılmaktadır.
- Van gölü en büyük göldür. Ülkemiz jeotermal kaynaklar bakımından Avrupa'da birinci sıradadır.
- Akarsulardan tatlı su ve enerji ihtiyacı karşılanmaktadır.
- Deniz ulaşımı ve ticareti önemli ekonomik faaliyetlerdendir.

Turizm

Turizm kaynakları açısından oldukça zengin bir ülkemiz. Turizm sayesinde ekonomik olarak çok iyi bir gelir elde edilir.

- Doğal, tarihi

Ormanlarımız

- Ülkemizde en çok Karadeniz bölgesindedir.
- Ormanlardan yakacak, kereste(mobilya), kağıt üretiminde kullanılır.
- Ülkemizde ormanlar toplam alanın %28'ini oluşturmaktadır. Ormanlar havayı temizler, erozyonu önler.

Madenlerimiz

- Yeraltından çıkarılan ve ekonomik değeri olan maddelere maden denir.
- Madenlerimizin bir kısmı enerji kaynağı bir kısmı ise sanayi hammadresi olarak kullanılır.
- Demir, krom, taş kömürü, bakır
- Dünya bor rezervinin büyük bir kısmı ülkemizdedir.

Doğal kaynaklarımızı bilinçsizce tüketmemeliyiz. Bu kaynaklarını bilinçsizce tüketimi erozyon, sel, hava kirliliği, heyelan, kuraklık, küresel ısınma gibi sorunlara neden olmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmaya özen göstermeliyiz.

Yenilenebilir Enerji Kaynakları

- Güneş
- Su
- Rüzgar
- Jeotermal

Yenilenemeyen Enerji Kaynakları

- Fosil yakıtlar:
- Kömür
- Petrol
- Doğal gaz

Vergilerimizle Aydınlik Türkiye

- Devletin kalkınmasında önemlidir.
- Vatandaşlık borcudur.
- Emlak Vergisi
- Katma Değer Vergisi
- Gelir Vergisi
- Motorlu Taşıtlar Vergisi
- Gümrük Vergisi

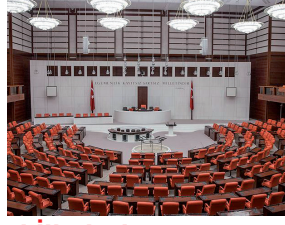
Mesleğimi Seçerken

- İlgili alanları belirleme
- Yetenekleri belirleme
- Mesleki eğitim alırsak buna nitelikli insan gücü denir. Bunun ülke ekonomisine büyük katkısı vardır.

ETKİN VATANDAŞLIK

Demokrasi

- Demokrasi halkın kendi kendini yönetmesidir. Demokrasilerde hakimiyetin asıl sahibi millettir. Seçtiğimiz milletvekilleri bizleri mecliste temsil etmektedir.

Demokrasinin Temel İlkeleri

- Katılım:** Vatandaşlar yöneticilerinin belirlenmesi için seçimlerde oy kullanır.
- Özgürlük:** Demokrasilerde bireyler düşünce ve davranışlarında özgürdür.
- Eşitlik:** Tüm vatandaşlar kanunlar önünde eşittir.
- Milli Egemenlik:** Demokrasilerde egemenlik, yani yönetim yetkisi millete aittir.
- Çoğulculuk:** Demokratik devletlerde aynı fikirlere sahip kişiler siyasi partiler kurar. Tek parti olması demokrasiye uygun değildir.

Hakimiyetin Kaynağına Göre Yönetim Biçimleri

- **Monarşi:** Siyasal gücün tek bir kişinin elinde bulunduğu yönetim şeklidir. Tüm güç ve yetkiler tek kişidedir. Merkezi otorite çok güçlüdür. İkiye ayrılır:
  - Mutlak Monarşi:** Tarihte en yaygın olan monarşi türüdür. Hükümdarın yetkileri adeta sınırsızdır. Osmanlı Devleti uzun süre mutlak monarşi ile yönetilmiştir.
  - Meşruti Monarşi:** Hükümdarın yanında bir anayasa ve meclis vardır. Günümüzde İngiltere meşruti monarşi ile yönetilmektedir. Osmanlı Devleti de son dönemlerinde meşruti monarşiye geçmiştir.
- **Oligarşi:** Siyasal gücün bir gruba, zümreye ya da bir sınıfa ait olmasıdır.
- **Teokrasi:** Din kurallarına dayalı yönetim şeklidir. Merkezi otorite güçlüdür.
- **Cumhuriyet:** Millet egemenliğine dayanan, halkın seçtiği milletvekilleri aracılığı ile yönetimde söz sahibi olduğu yönetim şeklidir.

Cumhuriyet yönetiminde devletin yasama, yürütme ve yargı görevi vardır. Bu görevleri farklı kurumlar yapar. Buna kuvvetler ayrılığı ilkesi denir.

Yasama	Yürütme	Yargı
Devletin kanun yapma, değiştirme ve yürürlükten kaldırma yetkisidir. Meclis bu görevi yürütür.	Meclisin yaptığı yasaları uygulamak. Hükümet bu görevi yürütür.	Kanunlara uymayanları bağımsız mahkemeler yargılar.

Siyasi Partiler: Benzer siyasi görüşe sahip olan kişilerin, ülke yönetiminde etkin olmak için kurdukları partilerdir. Demokrasilerde tek parti olmamalıdır. Farklı siyasi partilerin olması demokrasilerde önemlidir.

Sivil Toplum Kuruluşları

TEGV: (Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı) Amaçları, devlet tarafından verilen temel eğitime destek olmaktır.

LÖSEV: (Lösemili Çocuklar Sağlık ve Eğitim Vakfı)

Lösemili çocuklara yardımda bulunan vakıftır.

KIZILAY: Sel, deprem, yangın gibi felaketlerde, savaş anında ayrıca fakir olup yardıma ihtiyacı olan insanlara yardım eder.

DARÜŞŞAFAKA: Babası, annesi hayatta olmayan maddi olanakları yetersiz, yetenekli çocukları okutan sivil toplum kuruluşudur.

Demokrasilerde insanlara seçme ve seçilme hakkı verilir. Bir ülkede siyasal iktidarı zorla, gerekirse silah kullanarak ele geçirmeye **darbe** denir. 15 Temmuz 2016 tarihinde darbe girişimi yapılmış ancak halkımız buna engel olmuştur. Bu durum demokrasinin önemini bize bir kez daha göstermiştir.

Türk toplumunda kadına her zaman değer verilmiştir. Eski Türk devletlerinde "Hatun" devlet yönetiminde söz sahibiydi. Cumhuriyet döneminde;

Medeni kanun	Kadın = erkek
Siyasi olarak	1930 Belediye
	1933 Muhtarlık
	1934 Milletvekili seçme

ve seçilme hakları kadınlara sağlandı.

KÜRESEL BAĞLANTILAR

- Türkiye jeopolitik konumu bakımından önemli bir noktadadır. Asya ile Avrupa arasında köprü görevi görür.
- Boğazlar sayesinde Akdenizi Karadenize bağlar. Bu önemden dolayı tarih boyunca Anadolu toprakları başka devletler tarafından alınmak istenmiştir.

Atatürk Türk dış politikasını temel ilkesini "Yurtta barış, dünyada barış" sözüyle ifade etmiştir. Bu amaç doğrultusunda;

Balkan Antantı Batı sınırimız güvence altına alınmıştır. (1934)

Sadabat Paketi Doğu sınırimız güvence altına alınmıştır. (1937)

Milletler Cemiyeti Türkiye Cumhuriyeti davet edildi, üye olundu. Amaç dünya barışını korumaktır. (1932)

Ticari İlişkilerimiz

Her türlü mal ve hizmetin kâr amaçlı el değiştirmesine ticaret denir. Bir ülkenin ürettiği malları başka ülkelere satması **ihracattır**. Bir ülkenin başka ülkelere mal alması **ithalattır**. Gelişmiş ülkelerin ihracatı yüksektir.

- Ülkemizin ihracat gelirlerini artırması gerekmektedir.

İthalat: Çin, Almanya, Rusya, ABD, İtalya, Güney Kore, Fransa'dan Türkiye ürünler almaktadır. Elektrikli makineler, televizyon, makine parçaları, petrol ürünleri.

İhracat: Almanya, İngiltere, Irak, Fransa, İtalya, Hollanda en çok ürün sattığımız ülkelerdir. Tarım ürünleri, madenler, beyaz eşya, tekstil ürünleri ve otomotiv.

Komşularımız ve Kardeşlerimiz

Sınır Komşularımız

- Suriye
- Irak
- İran
- Gürcistan
- Ermenistan
- Azerbaycan
- Bulgaristan
- Yunanistan

Kardeşlerimiz

SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği)'nin dağılmasıyla;

- Azerbaycan
- Kırgızistan

- Kazakistan
- Türkmenistan
- Özbekistan Türk Cumhuriyetleri bağımsız olmuştur. Bu devletleri ilk tanıyan ve elçilik açan ülke Türkiye Cumhuriyeti'dir. Bu ülkelerle ortak bir tarihe ve geçmişe sahibiz.

Türki Cumhuriyetlerle dostluğumuzun ve ticari ilişkilerimizin gelişmesi için önemli adımlar atılmıştır.

TURKSOY **Türksoy:** Uluslararası Türk teşkilatıdır. 1993 yılında kurulmuştur. Ortak Türk kültürünü gelecek nesillere aktarmak ve dünyaya tanıtmak amacıdır.

TİKA **Tika:** Türki Cumhuriyetleri ve gelişmekte olan ülkeler arasında ekonomik, kültürel ve eğitim alanlarında işbirliği sağlamak amacıyla Türkiye öncülüğünde kuruldu.

Popüler Kültür

Hızlı üretilen ve hızlı tüketilen kültürel öğelerdir. Bu öğeler kalıcı değildir, zamanla unutulur ve yenileri oluşur. Özellikle gençlerin popüler kültürden az etkilenmesi için kendi gerçek kültürünü iyi öğrenmesi gerekmektedir.